БУРГАС, септември 2013

БизнесЮг®

Брой I извънреден "Без граници"
Година XXIII

ИЗДАНИЕ НА БУРГАСКАТА ТЪРГОВСКО-ПРОМИШЛЕНА ПАЛАТА
Безплатен абонамент за членовете на БсТПП

РЕКЛАМНО - ИНФОРМАЦИОННО ИЗДАНИЕ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
BG051PO001-7.0.07 „Без граници – Компонент 1„ – Фаза 2
Инвестира във вашето бъдеще!
Проект „Стратегия за предприемачество и адаптация – Бизнес и иновации без граници„- –*Договор BG051PO001-7.0.07-0043-C0001*
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси„, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Координационни срещи по проект за трансрегионално сътрудничество

На 27.05. и на 28.06.2013 г. в Констанца се проведе работна среща на партньорите по проект „Стратегия за предприемачество и иновация – бизнес и иновации без граници“, който се осъществява по Процедура за предоставяне на безвъзмездна помощ „БЕЗ ГРАНИЦИ – КОМПОНЕНТ 1“ – фаза 2 на ОП РЧР. Екипите от Бургаска-търговско промишлена палата, Черноморски институт и Търговско-промишлена, морска и земеделска камара (ТПМЗК) – Констанца обсъдиха въпроси, свързани с отчетността и методологията за осъществяване на първата от шестте дейности по проекта – Организиране и провеждане на проучване.

Проучването е насочено към дефиниране на секторите с най-голямо икономическо значение за регионите Бургас и Констанца, установяване влиянието на икономическите промени върху тези сектори и разкриване на добри практики, подходящи за трансфер. То ще се проведе на територията на областите Бургас и Констанца от изпълнител с методологическата помощ, контрола и координацията на експертите по проекта – доц.Дончо Керемедчиев и г-жа Корина Урмоси. Резултатите ще се анализират на кръгла маса в края на август в Бургас с участието на екипа по проекта, експертния състав, представители на целевите групи и на изпълнителя на проучването. В рамките на 12 месеца предстоят още 4 дейности, като крайният продукт от изпълнението на проекта – стратегия за предприемачество, ще бъде представен пред публика на заключителна конференция.

„Кръгла маса„ по проект „Стратегия за предприемачество и адаптация – Бизнес и иновации без граници„

На 21 и 22.08.2013г. се проведе двудневно мероприятие по Дейност 2 на проекта – „Кръгла маса„. Участници в мероприятието бяха екипа по проекта, експертния състав на партньорите и представители на целевите групи от двата региона. Целта на Кръглата маса бе да бъдат запознати бизнесмените от различни сектори на икономиката на Бургас и Констанца с предварителните резултати от проучванията за двете области. Да се систематизира тяхното мнение и то да бъде взето под внимание при окончателното финализиране на анализите от проучванията.

През първия ден от мероприятието 21.08.2013 - представителите на целевата група от Констанца бяха запознати с икономиката на региона и проведоха срещи в гр. Созопол с представители на туристическия бранш в хотел „Селена„ – Созопол.

На 22.08.2013г. в хотел „Аква„ – Конферентна зала „Амфибия„ се проведе Кръгла маса на която бяха поканени и представители на бизнеса от Бургас и региона. Експертите от българска и румънска страна изнесоха презентации относно икономическото състояние на регионите – секторно разпределение, сравнителен анализ, икономически и финансови показатели, перспективи за развитие и др. След като изслушаха презентациите представителите на бизнеса от двата региона направиха кратки представяния на своята дейност и споделиха своите виждания относно най-перспективните отрасли в своите региони. По обстоятелствено бяха разгледани секторите туризъм за Бургаски регион и транспорт и логистика за регион Констанца.

„Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европеиския социален фонд. **Сдружение с нестопанска цел „Търговско промишлена палата-Бургас„** носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европеиския съюз или **Министерството на труда и социалната политика„**

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
BGO51PO001-7.0.07 „Без граници – Компонент 1„ – Фаза 2
Инвестира във вашето бъдеще!
Проект „Стратегия за предприемачество и адаптация – Бизнес и иновации без граници„- –*Договор BG051PO001-7.0.07-0043-C0001*
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси„, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

АНАЛИЗ НА ПРОУЧВАНЕТО НА СЪСТОЯНИЕТО НА БИЗНЕС СРЕДАТА В БУРГАСКИ РЕГИОН ЗА РАЗВИТИЕ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Проучването се осъществява във връзка с изпълнение на проект **Стратегия за предприемачество и адаптация – „Бизнес и иновации без граници“.**

I. Принципи на проучването

1. Цел и задачи на проучването

1.1. Основна цел

Да изследва бизнес средата в Бургаска област за идентифициране на ключови икономически сектори за развитие на предприемаческа дейност в отговор на необходимостта от адаптиране на работната сила към изискванията на пазара на труда и осигуряване на заетост и работни места

1.2. Задачи на проучването:

• Да направи анализ на бизнес средата с основен акцент насочване към предприемачество на базата на национални и регионални източници на информация;

• Да направи проучване сред основни икономически сектори и възможностите за развитие на предприемаческа дейност;

• Да направи ориентировъчна подреждане на сектори, подходящи за развитие на предприемаческа дейност в Бургаски регион.

2. Предмет на изследването

Бизнес средата н Бургаски регион и адаптивност на работната сила към икономическо развитие чрез предприемачество

3. Обект на изследването

3.1. Бизнес средата на Бургаски регион като цяло;

3.2. Развитие на основните икономически сектори в бургаски регион за определяне пригодността за развитие на предприемачество;

3.3. Проучване на конкретните възможности за развитие на предприемачество в основни икономически сектори в Бургаска област.

4. Информационни източници

• Национален статистически институт;

• Регионална стратегия на Област с административен център Бургас;

• Общински стратегии на общините от Бургаски регион;

• Икономически анализи на водещи икономисти в България;

• Прогнози за икономическо развитие на Буртаски регион;

• Научни публикации;

• Индивидуални интервюта с представители на браншови организации в различни икономически сектори;

• Анкетни проучвания.

5. Предназначение на проучването

Проучването е предназначено да създаде основата за разработване Стратегия за предприемачество, както и да даде информация на местния бизнес и работна сила за възможност за развитие на предприемаческа дейност, която задоволява лични потребности и обществен интерес.

6. Методология и методи

В проучването се приложи утвърдена методология, която ще позволи да се определи характера на средата и да се идентифицират основните сектори, носители и ползватели на предприемаческа инициатива. Принципите на използваната вметодология са описани в Приложение 1.

Методите, с които си послужи проучването са:

• Анкети;

• Интервюта /индивидуални и групови/;

• Изследване на мнения

• Анализи.

Анализ на данните, т.е. „разбиването“ им по основно признаци и формулирането по групи;

Оценка на данните, т.е. количествено описание на класифицираните и систематизирани данни;

Синтез на данните – синтезът се изразява в осъществяването на определени изводи

В контекста на методологията подчертаваме, че фокусите и параметрите за всеки отрасъл, обект на проучването, са различни, предвид разликите между самите сектори, тяхното влияние върху развитието на икономиката на региона. Във всички случаи е използвана следната последователност:

• анализ на ситуацията в сектора въз основа на статистически данни от национален и регионален характер;

• анализ на публикации и научни разработки;

• анализ на общински и регионални стратегии,

• интервюта и анкети с браншови организации,

• анкети и интервюта с индивидуални респонденти от сектора

II. ПРОУЧВАНЕ НА БИЗНЕС СРЕДАТА В БУРГАСКИ РЕГИОН В КОНТЕКСТА НА ВЪЗМОЖНОСТТА ЗА РАЗВИТИЕ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО

2.1. Въведение

Предприемачеството не се разглежда единствено като дейност, която създава моментни работни места и решава съществуващ проблем с безработицата, особено в условията на криза. Предприемачеството е философия, в чиято основа лежи духът на новаторски инициативи, успешни дейности, предназначени да насърчат индивида и организациите да предприемат стъпки в посока развитие на икономическа активност. То е свързано със споделяне на примери за най-добри предприемачески политики и практики, с повишаване съзнанието за ролята, която предприемачите изпълняват в обществото, с подкрепата и вдъхновяването на потенциалните предприемачи. Насърчаване на предприемаческия дух, инвестиране в изграждането на умения, Подобряване на бизнес средата, подпомагане на международното присъствие на предприятията, отговорно и приобщаващо предприемачество са само част от елементите, които настоящото проучване ще поднесе на партньорите по проекта и на всички участници в него.

2.2. Анализ на състоянието на бизнес средата в Бургаска област

2.2.1. Кратка характеристика на Област Бургас

Б ургаска област е разположена в Югоизточната част на България **на територия от 7748,1 кв. км (6,9% от площта на България)** и е втората по големина след Софийска област. На изток областта има широк излаз на Черно море /224 км/, на Юг граничи с Република Турция, на запад с Ямболска и Сливенска области, а на север - с Варненска и Шуменска области. В областта се намира най-големия залив на Черно море - Бургаския залив с ширина 10 - 12.5 км и дълбочина 10 - 12м. В близост до морския бряг са локализирани лиманните езера Бургаско, Атанасовско и Мандренско, като послед-

„Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европеиския социален фонд. **Сдружение с нестопанска цел „Търговско промишлена палата-Бургас„** носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европеиския съюз или **Министерството на труда и социалната политика„**

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
BGO51PO001-7.0.07 „Без граници – Компонент 1„ – Фаза 2
Инвестира във вашето бъдеще!
Проект „Стратегия за предприемачество и адаптация – Бизнес и иновации без граници„- –Договор BG051PO001-7.0.07-0043-C0001
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси„, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

ното е превърнато в язовир.

Излазът на областта на Черно море повишава нейното транспортногеографско значение.

На територията на областта са разположени **13 броя общини:** Айтос, Бургас, Камено, Карнобат, М. Търново, Несебър, Поморие, Руен, Созопол, Средец, Сунгурларе, Приморско и Царево.

Област Бургас е най-голямата по площ от 28-те области на България. Намира се в Югоизточна България и разполага с площ от 7 748,1 km и население от 415 817 души (данни от преброяване през 2011 г.). Удобно е разположена в Южната част на черноморското крайбрежие на страната, като има най-дългата морска крайбрежна ивица в сравнение с другите морски области на България – Варна и Добрич. Данните на НСИ показват, че с най-голяма тежест в развитието на област Бургас е сектор „Услуги“ – 63.8% от брутната добавена стойност (БДС), формирана в областта. Следва индустрията с 31.4% и накрая е селското стопанство с 4.8%. Трябва да се подчертае, че през последните години се наблюдава тенденция на нарастване на дела на услугите за сметка на промишлеността и особено за сметка на селското стопанство. Така например сектор индустрия през 2007 г. е създал над 40% от БДС, а аграрният през 2006 г. над 6% от БДС в област Бургас
Следва да се отбележи, че подобна тенденция, особено в условията на глобална криза, може да бъде оценена като негативна, доколкото устойчивостта на една икономика се оценява преди всичко по функционирането на сектора на реалното производство – индустриален и аграрен сектори.

Средногодишната динамика на БДС в индустрията през 2010 г. спрямо 2009 г. е - 8.6 %

Средногодишна динамика на БДС в сектор услуги през 2010 г. спрямо 2009 г. е 5.5 %.

В рамките на сектор „Индустрия“ четири са водещите по относителна тежест в сектора отрасъла:

1. Производство на метали и метални изделия;
2. Производство на превозни средства;
3. Поизводство на хранителна промишленост и тютюневи изделия;
4. Производство и разпределение на топлинна и ел. енергия

По-долу са изброени основните отрасли, присъстващи в сектор „Индустрия“ на Бургаска област

1. Добивна промишленост;
2. Производство на хранителна промишленост и тютюневи изделия;
3. Производство на текстил обувки и други;
4. Производство на дървен материал, хартия и други - няма данни;
5. Кокс и нефтопродукти – няма данни;
6. Производство на химични продукти;
7. Производство на изделия от пластмаса и каучук и други;
8. Производство на основни метали и метални изделия;
9. Компютърна и комуникационна техника;
10. Електрически съоръжения;
11. Производство на машини и съоръжения с общо и специално предназначение;
12. Производство на превозни средства;
13. Некласифицирано производство и ремонт;
14. Производство и разпределение на ел. и топлинна енергия;
15. ВиК, отпадъци и други.

Като цяло тези отрасли се характеризират с ниско до средно равнище на технологичност, като съответно е такова и нивото на добавената стойност. В някои от тези отрасли предприемачеството е възможна дейност и тя може да допринесе за тяхното подобряване и по-висока технологичност . За целта са необходими инвестиции, чиито източник могат да бъдат както национални финансови инструценти, така и европейските фондове.

Основни икономически показатели на нефинансовите предприятия

Друг важен показател отразяващ състоянието на икономиката на област Бургас са основните икономически показатели на нефинансовите предприятия, най-вече такива като: Брой на нефинансовите предприятия; Общ обем на продукцията; Приходи от обичайна дейност. Нетни приходи от продажби; Печалби.

За илюстрация ще представим техните икономически показатели и динамиката на броя им през годините.
През последните две години /годините на финансовата и икономическа криза/ се наблюдава намаляване на обема на произведената продукция и печалбата при относително постоянен брой. Това е тревожна тенденция, за чието обръщане предприемачеството също може да бъде инструммент. Инструмент са също и инвестициите, в т.ч. чуждестранни.

Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия

Друг важен показател за състоянието на икономиката на областта е обема на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) в нефинансови предприятия с натрупване по икономически дейности. Тук при оценката по този показател ключовият термин е „по отделни дейности“, тъй като той отразява структурата на ПЧИ. Известно е, че колкото по-висок е делът на ПЧИ във високотехнологични дейности с висока степен на добавена стойност, това означава подобри възможности за по-високи норми на печалба, а оттук по-високи данъци, по-високо качество на заетата ръка и по-големи шансове за развитие.

ПЧИ и то със значими стойности трябва да бъдат оценени положително. Но анализът на структурата на ПЧИ показва, че има какво да се оптимизира предвид привличането на ПЧИ в нефинансовата сфера, тъй като основно те са насочени към: Добивна и преработваща дейности; Операции с недвижими имоти; Търговия, хотелиерство и ресторантьорство. Професионални дейности и научни изследвания са значително назад в привличане на ПЧИ. Анализът на данните може да се свърже с възможности за развитие на предприемаческа дейност в преработващата промишленост, хотелиерството и ресторантьорството.

От гледна точка възможности за развитие на предприемачество е особено важна информацията за съотношението между малкия, средния и големия бизнес. Не само защото е популярно да се говори, че малкият и средният бизнес са гръбнакът на една икономика, а защото сред тях предприемачеството е както възможно, така и желано. Факът, че преобладават такива форми като ЕТ и ЕООД свидетелства, че става дума за малки предприятия. АД и ЕАД обратното като правило са Юридическа форма на големи организации, но в Бургаска област те са малко на брой.

2.3.Брой на новосъздадени и прекратили дейността си предприятия

Количеството новосъздадени предприятия е изключително важен показател за икономическата динамика. За съжаление данните за Бургаска област показват една не много оптимистична кар-

„Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европеиския социален фонд. **Сдружение с нестопанска цел „Търговско промишлена палата-Бургас„** носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европеиския съюз или **Министерството на труда и социалната политика„**

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
BGO51PO001-7.0.07 „Без граници – Компонент 1„ – Фаза 2
Инвестира във вашето бъдеще!
Проект „Стратегия за предприемачество и адаптация – Бизнес и иновации без граници„- –Договор BG051PO001-7.0.07-0043-C0001
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси„, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

тина за последните години.

Друг косвен показател за икономическата динамика е броят на прекратилите дейността си предприятия. Макар тук пикът да е през 2011 г. и оттам нататък сривът да не е толкова остър трудно е да се приеме, че ситуацията е тръгнала в благоприятна посока.

Когато говорим за предприемачество, трябва да имаме информация за трудовите ресурси на областта.

Състояние на трудовата заетост в област Бургас за периода 2007-2013 г.

Безработицата в бургаски регион като правило се отличава от безработицата в страната по различни причини. **Анализът на данните** показва, че за периода – 2008-2012 г. безработицата в област Бургас показва известно снижение, което несъмнено може да се оцени като благоприятна тенденция. Въпреки това обаче , тя е показател, който не може да се пренебрегне, като в същото време се отчита, че сред безработните се крие сериозен потенциал за предприемачество, след определени операции по обучение и квалификация.

Важен елемент както в развитието на икономиката на региона, така и от гледна точка на потенциал за предприемачество е разпределението на населението в региона. Демографските проблеми на Бургаски регион също не са маловажни от гледна точка на икономическото развитие и развитието на предприемачеството. Вътрешната и външната миграция са причина за концентриране на насебението от региона в големите градове, основно в Бургас и обезлюдяването на малките населени места. С най-малка бройка жители са общините в Югоизточната част на областта – Малко Търново, Приморско и Царево. Там е и най-слабо населеният район на страната - Странджа с 10 души/км2. Което означава, че трябва да се търси баланс на дейности, подходящи за предприемаческа дейност, при съчетаване с регионалното развитие на областта.

Икономиката на област Бургас се характеризира с развитието на отрасли, които не са сред високотехнологичните такива. Бургас се характеризира със значителен дял на отрасли, които са с ниско до средно равнище на технологичност. Това определя необходимостта в областта да се мисли за намиране на пътища и механизми, които да окажат съществено въздействие върху повишаване на технологичното равнище на икономиката в областта.

В условията на икономическата криза определено по-голям шанс имат по-високотехнологичните отрасли. Докато нискотехнологичните такива включително добивните отрасли като правило се характеризират с по-ниска устойчивост.

В икономически план област Бургас се характеризира със следните значими измерения:

• Слаба диверсификация на икономическото развитие, което предполага уязвимост в случай на неблагоприятни събития;

• Неизползван потенциал – областта разполага със значително по-висок потенциал за устойчиво икономическо развитие от този, който сега е функциониращ;

Териториална неравномерност на икономическата динамика – наличие на общини с една от най-високите в страната концентрации на стопански потенциал и на другия полюс – общини с една от най-ниските в страната стопанска активност.

Разположението на област Бургас в териториалното пространство на България – Югоизточната част на страната край морето, специфичните стопански особености и съответните отрасли, изградените традиции и създадения местен социо-културен комплекс определят и различните секторни политики от регионално и местно значение, а именно:

• Проекти за икономически зони за развитие, енергийни и транспортни проекти, както и проекти по развитие на туризма;

• Интегрирана морска политика – като се започне от морски туризъм и се стигне до насърчаване на ефективното използване на рибни ресурси и аквакултури, включително мерки за подобряване качеството на морската околна среда и за защита на морския бряг;

• Проекти, свързани с трансгранично и териториално сътрудничество

Секторно развитие на икономиката на Бургаска област1

Анализът на статистическите данни показва, че един от икономическите сектори на региона може да се определи като развиващ се, независимо от негативното отражение на икономическата криза. Както стана ясно това е сектор услуги.

Отраслите в този сектор със значение за развитието на регионалната икономика са туризъм; строителство – пътна инфраструктура. Водопроводи; Ел. енергия – ВЕИ. Очевидно сектор индустрия е със задълбочаващи се проблеми, породени от икономическата и финансовата криза. Морските индустрии също търпят сериозни проблеми, които рефлектират в резултатите от дейността на Порт Бургас. Селското стопанство все още не може да се възстанови след промените и възстановяването на земите в реални граници и ликвидирането на кооперациите. Промените в селскостопанската политика и използването на средства от Програмата за развитие на селските региони създаде благоприятни условия за развитие на зърнопроизводство, но животновъдството и зеленчукопроизводството, в които реално предприемачеството е изключително важно, имат сериозни проблеми в региона. Рибарството и аквакултурите набират скорост в развитието си, благодарение на използваните през този период средства от Програма „Рибарство и аквакултури“, за която обаче все още няма достатъчно статистически данни.

Наличните данни са достатъчни, за да направим избора за по-нататъшното детайлизирано проучване:

• туризмът, в т.ч. хотелиерството и ресторантьорството в сектор „услуги“ заслужава по-особено внимание, както от гледна точка неговото влияние върху икономиката на региона, така и от гледна точка на възможностите за развитие на предприемачество. Развитието на туризма е свързано с развитие на дейността на туроператорски фирми и хотелиерските услуги, поради което в анкетните проучвания сме съсредоточили внимание върху този отсек от туризма. Като доказателство, че изборът ни е правилен, сме приложили анкетно проучване за качеството на хотелиерските услуги.

• морските дейности, съсредоточени преимуществено в Порт Бургас са обект на сериозна трансформация поради концесионирането на част от собствеността и операторските дейности. Това, а също така и обемите на дейността трудно позволяват развитие на предприемачество. По тази причина сме съсредоточили детайлизираното проучване върху съпътстващи дейности, които са перспективни за развитие на предприемачество. Актуалната информация, която предоставяме по отношение на развитието на малките пристанища е важна от гледна точка на перспективите за предприемаческа дей-

„Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европеиския социален фонд. **Сдружение с нестопанска цел „Търговско промишлена палата-Бургас„** носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европеиския съюз или **Министерството на труда и социалната политика„**

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
BGO51PO001-7.0.07 „Без граници – Компонент 1„ – Фаза 2
Инвестира във вашето бъдеще!
Проект „Стратегия за предприемачество и адаптация – Бизнес и иновации без граници„- –Договор BG051PO001-7.0.07-0043-C0001
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси„, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

ност.

• отрасъл „строителство“ има задържане в развитието през годините на икономическата криза, поради което проучването прилагаме „браншовото“ мнение.

• селското стопанство на региона отваря перспективи за предприемачество, макар и трудно, поради което предлагаме информация, обобщена от проведени анкети в общините Средец, Приморско, Хасково с представители на местните власти и селскостопански производители. /Важно е да се отбележи, че развитието в селското стопанство се търси преди всичко чрез използване на новата политика на субсидиране на земеделските производители и подкрепата на ПРСР, поради което и мненията на селскостопанските производители са съсредоточени върху тях и техните процедури/

Туризъм

Бургаска област е една от водещите в отрасъл туризъм с развитието на морски /разбирай плажен/ туризъм, по-малко планински, селски, културен и др. Със своите 4 798 икономически субекта в областта на туристическия бранш /данни от 2011/ тя се нарежда на трето място в браншa.

Много са параметрите, по които може да се проследи активността на сектора в региона, в нашето проучване са анализирани само няколко от тях, които считаме, че имат съотнасяне с предприемачеството и неговото бъдещо развитие.

За развитието на туризма в региона е от съществено значение материалната база, в т.ч. легловата база

Както за развитието на икономиката са важни чуждестранните инвестиции, така в туризма е важно посещението/ пребиваването на чуждестранни туристи в съществуващата база. Данните за региона показват разнообразие по отношение на положително развитие или намаляване на участието на чуждестранни посетители.

Това разпределение е интересно, защото услугата трябва да бъде съобразена с техните нужди и специфика на пребиваване. Това е важно за всички предприемачи, ангажирани в браншa.

Предприемаческата дейност може да се развие на много места, но преди всичко тази, свързана с туризма, трябва да се съотнася с разположението на крайбрежните курорти.

Важен показател за развитието на предприемачеството в областта на туризма е съотношението малък-среден–голям бизнес. Детализирахме проучването именно в областта на малкия и среден бизнес с оглед перспективите, които се очертават.

Отрасъл „туризъм“ в региона е населен с микро, малки и средни предприятия. Това е преимуществения състав, който декларират браншовите организации. Индивидуалните респонденти също отчитат, че се отнасят към тези категории предприятия. И това не е за учудване, като се има предвид, че именно туризмът позволява работа във фирми тип „семейни“ или по-малки фирми, които са мобилни, гъвкави и успяват да се задържат на пазара, независимо от сложните финансови и икономически условия.

Браншовите камари полагат усилия да мотивират членовете си да проявява активност в партньорството с международни структури и организацияя. Те участват в проекти, вкл. по европейските фондове. Препоръчват на членовете си да организират обучение, повишаване на квалификацията и сами организират такива обучения.

Все още партньорството особено с чуждестранни компании и фирми не е на дневен ред сред туроператорските фирми – основно малки и средни предприятия. Вероятно поради факта, че сам по себе си туризмът винаги се възприема и като международна дейност, но измерението на външното партньорство има съвсем различен акцент. Само 10 % от туроператорските фирми имат външни партньори, 90 % се задоволяват единствено и само със собствената си проблематика и капацитивност.

Важно за бъдещите предприемачи в този отрасъл е да определят отношението си към нововъведенията в бранша и да обръщат внимание на подготовката на своите служители.

По отношение на обучението на работници и специалисти има двуполюсно разделение - 40% от предприемачите осигуряват обучение на служителите си, 60% - не. Вероятно не особено високата заинтересованост от обучението е свързана и с нежеланието да се оценява резултатът от него. 10% оценяват ефекта от обучението чрез резултатите от работата, но 40% не го оценяват изобщо.

Част от фирмите са гтотови да инвестират в развитие на човешкия ресурс, което би повишило конкурентоспособността им.

Важно в това отношение е сътрудничеството с професионални училища и университети, което не е задоволително на този етап.

Макар и малко на брой, някои от фирмите в бранша имат собствени центрове за подготовка на кадри, което показва по-високо ниво на конкурентоспособност, към което те се стремят.

В бранша се счита за ненужно да се правят планове за кариерно развитие. Поради сезонния характер на туризма, фирмите не са склонни да правят сериозни инвестиции в човешкия ресурс и се ограничават до разумно необходимото, прилагайки принципа на „разумната достатъчност“ 60% от фирмите осигуряват повишаване на квaификацията, 20% не намират това за необходимо изобщо.

Независимо от това обаче, фирмите разчитат на относително постоянни свои работници.

Адаптацията към задълженията според длъжностните характеристики обаче е важен процес. Преобладаващото число фирми заявяват интерес към темата.

Отношението към участие в борси за набиране на персонал също е от значение, т.е. бизнесът в бранша се обръща към конкурентното начало за неамане на работници.

Прави силно впечатление отсъствието на ангажименти към европейски проекти по структурните фондове. Много малко фирми заявяват намерение да проявят активност в това направление. Желание за сътрудничество обаче не липсва. Всички са готови да споделят опит в областта предимно на туроператорските дейности, някои в областта на предприемачеството.

Обучението е важен елемент от дейността в хотелиерството, свързана с иновации, която, твърдят от браншовата организация на собствениците на хотели в Слънчев бряг, е на високо ниво 72 % от хотелиерите обучават кадрите си планирано на шестмесечие, 14 % ги обучават на тримесечие.

Хотелиерите не са по-взискателни към служителите си, резултатите от обучението се проследяват с анкети от 28 % или по-скоро не се следи – 57 %.

Организираните процеси на повишаване на квалификацията също имат място в хотелиерството.

57 % от хотелиерите отговарят, че работят по повишаване на квалификацията, 14% - не, а 14 % считат че това не е необходимо.

„Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европеиския социален фонд. **Сдружение с нестопанска цел „Търговско промишлена палата-Бургас„** носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европеиския съюз или **Министерството на труда и социалната политика„**

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
BGO51PO001-7.0.07 „Без граници – Компонент 1„ – Фаза 2
Инвестира във вашето бъдеще!
Проект „Стратегия за предприемачество и адаптация – Бизнес и иновации без граници„- –*Договор BG051PO001-7.0.07-0043-C0001*
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси„, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз
Европейски съюз
Европейски социален фонд

Очевидно все още няма разбиране за необходимост от прилагане на система за кариерно развитие. 14 % отговарят, че имат план за кариерно развитие на служителите, но 86 % не считат това за необходимо.

По отношение на адаптирането на работниците към условията на пазара, както и към конкретните условия на работа, по-голямата част са на мнение, че адаптация е необходима и те я подкрепят. Само 14 % не приемат тази теза.

Задълбочихме изследването в хотелиерството чрез проучване на качеството на услугите, които се предлагат. Това е урокът за бъдещите предприемачи и той е важен, поради зависимостта на резултатите от тази дейност от нейното качество. На второ място, поради зависимостта на дейността в бранша от конкуренцията на пазара.

ВНИМАНИЕ: Висок праг за включване в предприемаческата надпревара и необходимост от усилия за постигане на високо качество на услугата.

Някои конкретни изводи от проучването и мнението на Бургаската регионална туристическа камара по отношение на сезон 2013 / Иван Иванов, Председател на БРТК/

Сезонът беше успешен за всички туристически субекти.

• Макар и с леко завишени цени на туристическия ни пакет, продажбите му бяха по-големи, ефекектът беше положителен.

• Печеливши естествено бяха галемите хотелски комплекси, които предлагаха широк спектър на услуги и включени в цената чадър, шезлонги, детски клубове, спа услуги, ол инклузив изхранване и др.

• Завръщането на туристите от бившите социалистически републики подпомогна да спечелят малките хотели и ресторанти за настаняване и изхранване.

• Бестселърът на черноморското ни крайбрежие са четиризвездните хотели.

эНа най-голям интерес се радваше Слънчев бряг, където масово се търсеха хотелите на ол инклузив. Това се дължи според ТО И ТА, че туристите са уморени от огромното предлагане на всички сигменти на туристическия пакет.

• Хотелите ни по бургаското черноморие са най-силната част на туристическия ни продукт.

• От няколко години се забелязва активно използване на резервационните системи като booking.com, hotelbeds и др. От тези системи се възползваха граждани на Кувейт, Испания, Русия, Германия, Англия и др.

• Някои от туристическите фирми в гр. Обзор, кк «Слънчев бряг» и гр. Несебър увеличиха цените на туристическите услуги с 15-20% и постигнаха ръст на записванията от Германия с 13%, а от Русия със 100% с цел да осигурят необходимите средства за подобряване качеството на предлагания продукт и да се докаже, че можем да предложим качествени услуги и ол инклузив, отговарящи на заплатената цена.

• Община Бургас и черноморските общини Несебър, Поморие, Созопол, Приморско и Царево работят професионално с подобряване на инфраструктурата, обогатяват престоя на туристите с фестивали, конкурси, с дългосрочни стратегии за подобряване общата им визия, която в крайна сметка е предпоставка за привличане на многобройни туристи, пътуващи и неорганизирано.

• Интересни промени в записванията за почивки настъпиха на руския пазар. Започнаха да планират ваканциите си не в последния момент.

Подобрена е средната сезонна заетост (на 70-80%). Това се получи поради гъвкавост на продажбите, работа с повече туроператори и на повече пазари. Удължаването на сезона и най-важният фактор,който би могъл да доведе до подобряване финансовите резултати в туризма

„Строителство“

Бургаски регион е един от регионите с най-интензивно строителство В проучването са използвани само някои показатели за оценка на строителния бранш, които показват нивото и тенденциите за развитие на предприемачество.

Съчетанието на черноморското крайбрежие с уникалността на Странджа провокира сериозен интерес към региона както от гледна точка на жилищно строителство, така и от гледна точка на ваканционно настаняване, срещу придобиване на собственост. Разрастват се урбанизираните крайбрежни територии по крайбрежието, ваканционните селища, планината посреща друг тип гости. По-съществен е делът на пребиваващите по крайбрежните зони в сравнение с населяването на селищата в планината. За това допринася липсата на поминък, по-скоро загубата на поминък. Обезлюдяването вече е факт и то може да бъде преодоляно с преосмисляне не само на миграционната политика, но със стимули за предприемачество в тези райони.

Данните за разпределението на фирмите по обем в отрасъла са следните: Големите строителни оператори на пазара са само 1.9 %. Малките и средните фирми са 90 %. Това от една страна е благоприятно за развитие на предприемачеството, но от друга страна неблагоприятни са данните за икономическото състояние на бранша.

Общата строителна активност:

• Произведена продукция за 2012 г. Произведената продукция в отрасъла бележи спад от 7.9 % спрямо 2011 г.

• Сегмент „сградно строителство“ има незначителен ръст от 2.5%,в сравнение със 2011 година . Произведената продукция в този сектор за 2012 г. отнесена към пиковите години 2008 бележи спад от 54.5%.

Данните за въведени в експлоатация сгради през последните години показват тенденция на спад, но преди всичко това е свързано с икономическата криза. Очаквания при жилищното строителство за следващата година има само от определени дейности за реновация и саниране заради пренасищането на пазара, а при нежилищното все по-голяма важност ще придобива индустриалното строителство, както и строителството, свързано с аграрния бизнес.

Прогнозите са свързани с развитие на индустриалното строителство, което браншът очаква.

Участието на строителния бранш в изпълнението на оперативните програми е с тенденция на нарастване. Оперативните програми, в които участва регионалният строителен бизнес са: ПРСР, ОПТ, ОПРР, ОПЗЧЗ, ОПОС – подредени по значимост на присъствие. Под 20 % от фирмите имат до момента участие в оползотворяването на структурните фондове. Тенденцията за регионализиране на политиките за следващия програмен период дава оптимизъм към регионалния бранш и предприемачеството в тази област.

Развитието на „зелената икономика“ е предпоставка за развитие на нов тип предприемачество в строителния бранш, което изисква подготовка на специалисти, квалификация и нови компетенции.

Факт е, че браншовата структура на строителителните предприемачи пред-

„Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европеиския социален фонд. **Сдружение с нестопанска цел „Търговско промишлена палата-Бургас„** носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европеиския съюз или **Министерството на труда и социалната политика„**

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
BGO51PO001-7.0.07 „Без граници – Компонент 1„ – Фаза 2
Инвестира във вашето бъдеще!
Проект „Стратегия за предприемачество и адаптация – Бизнес и иновации без граници„- –Договор BG051PO001-7.0.07-0043-C0001
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси„, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

лага на своите членове обучения в различни направления. Задържането на процесите на квалификация и повишаване на квалификацията в бранша е свързано със задържането на развитието му в момента. Едва 20% от фирмите в бранша осигуряват обучение на строители и повишаване на квалификацията, разчитайки на готови кадри от професионалните училища и университети. Освен това, развитата система за професионално обучение по линия на ОПРЧР също предоставя възможности за ползване на кадри. Под 3 % от фирмите в бранша са участници в мярката по ОПРЧР за здравословни и безопасни условия на труд, в която програма се предлага и възможност за повишаване квалификацията и компетенциите на персонала за осигуряване на безопасни и здравословни условия на труд и въвеждане на страндарти. Над 80% от фирмите в бранша са готови за сътрудничество и обмен на опит.

Селско стопанство

Този отрасъл крие доста възможности за развитие на предприемачество. Тук определено трябва да се говори за Странджа и Странджа–Сакар, в чиито обхват попадат общини не само от Бургаски регион, но и от Хасковски.

Географският район Странджа-Сакар е разположен покрай Югоизточната граница с Турция, между Черно море и река Марица и включва Сакар планина и ниските склонове на Странджа планина.

Районът Странджа - Сакар включва тринадесет общини от три области и два района за планиране, чиито територии напълно или частично попадат в този географски регион:

Югоизточен район за планиране, който включва от област Бургас: общини Малко Търново, Приморско, Царево, Средец, Созопол, от област Ямбол: общини Болярово, Елхово, Стралджа и Тунджа.

Южен централен район за планиране, който включва от област Хасково: общини Любимец, Свиленград, Тополовград и Харманли, с изключение на с.Върбово и с.Орешец.

Обща и основна отличителна особеност на региона е неговата слаба урбанизация и липса на развити индустриално-административни и културни селища във вътрешността. Към 2011 г. в региона има 228 селища - 13 града и 217 села, в които живеят 173 281 човека, което представлява около 2% от населението на страната върху 7% от територията на Република България. Малко повече от половината население живее в градовете - 55,6% срещу 72,6% средно за страната, а средната гъстота на населението в региона за 2011 г. е 22 души на кв. км при средна за страната от 70,7 души на кв. км.

Към момента земеделието в региона задоволява предимно собствени нужди и частично покрива потребностите на местния пазар. Възможно е в района да се развива предпримачество, което се нуждае от обучение. Могат да се разработят отглеждането и добиването на природни продукти като гъби, билки, подправки, диви плодове, на които регионът е богат.

Обработваемата земя е 45,9% от територията на Странджа-Сакар и представлява един от основните ресурси на региона. Горите заемат 34,1% а мерите и пасищата – 11,3% от територията на региона. 95,6% от обработваемите земи са частна собственост, 1,4% - държавна и 3% - общинска.

Пустеещите земи са един от най-сериозните проблеми за региона. В някои общини делът им устойчиво превишава половината от обработваемата земя - Малко Търново (98,9%), Средец (66%), Любимец (65,6%), Тополовград (59,8%) и Болярово (55%).

Поливните площи заемат 7,2% от земеделските земи срещу 17% средно за страната. Те са разположени в шест от тринадесетте общини в обхвата на програмата: Любимец – 4 156,6 ха, Свиленград – 3 354,5 ха, Елхово – 3 856,6 ха, Болярово – 4 975,4 ха, Тунджа – 7 436 ха и Стралджа – 8 084 ха.

Друга посока дават перспективи за развитието на различните видове туризъм и ловните стопанства. На територията на разглеждания регион се развива:

- Морски туризъм – Южно Черноморие;
- Лечебен туризъм – минерални извори в с. Стефан Караджово;
- Ловен международен туризъм – „Ропотамо“ (1972 г.) природен резерват, днес най-богатият на дивеч ловен резерват в Европа;
- Спортен риболов - в реки и язовири;
- Пешеходен, еко, културен и релгиозен туризъм – към съществуващите в общините Малко Търново и Царево, Средец и Елхово изградени нови екопътеки и в други интересни местности.

Проучването ни в района на Странджа очерта проблеми, но и възможности за развитие на предприемаческа дейност. Тук беше невъзможно да работим с анкети, затова работихме с индивидуални интервюта със селскостопански производители - животновъди /Средец/, зърнопроизводители / Карнобат, Айтос, Средец/, дърводобивници /Карнобат, Малко Търново/, занимаващи се с рибарство /Бургас, Малко Търново/. Сред интервюираните са и представители на местната власт /Средец и Карнобат/ . Интервюираните се отнасят към индивидуални селскостопански производители или малък бизнес. По-голямата част от проблемите в проучването бяха концентрирани около административните несъответствия при изпълнение на процедурите, сложността на процедурите за кандидатстване по ПРСР и недостатъчната компетентност на селскостопанските производители за самостоятелна подготовка и участие в проектни дейности. Нишата на консултантските услуги в този сектор е сериозна. Предприемачеството, което ще се развива в сектора определено трябва да има нагласата за повече обучение и повишаване на квалификацията, което на този етап е съсредоточено само при някои участия по мерки на ПРСР, които имат изискване за професионално обучение /под 10% от селскостопанските производители// по данни от изпълнението на Европейските фондове за региона/

Какви възможности за предприемачество се очертаха в разговорите:

- Растениевъдство – зеленчукопроизводство, лозарство, плодове
- Отглеждане на билки, медицински култури и ароматни видове
- Производство на ва размножителни видове / разсади/
- Производство на ядки
- Пчеларство
- Животновъдство
- Хранително-вкусова промишленост

Важен дял в развитието на Бургаски регион заемат дейностите по рибарството и аквакултурите. До този момент те основно получават развитие във връзка с Програмата за рибарство и аквакултури, чието изпълнение продължава. На територлията на бургаска област са изпълнени и се изпълняват 31 проекта в разпределение 1/3 за скрапиране /прекратяване на риболовна дейност/, 1/3 мидени плантации и 1/3 други производствени дейности .

Инвестициите, които се осъществяват в момента в изграждане на рибарски пристанища и подготовката

„Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европеиския социален фонд. **Сдружение с нестопанска цел „Търговско промишлена палата-Бургас„** носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европеиския съюз или **Министерството на труда и социалната политика„**

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
BGO51PO001-7.0.07 „Без граници – Компонент 1„ – Фаза 2
Инвестира във вашето бъдеще!
Проект „Стратегия за предприемачество и адаптация – Бизнес и иновации без граници„- –*Договор BG051PO001-7.0.07-0043-C0001*
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси„ съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

на програма рибарство и аквакултури за следващия програмен период дават добра перспектива за предприемачество в сектора. Имайки предвид, че в този сектор работят преимуществено микро и малки предприятия, това направление трябва да бъде обезпечено с необходимия капацитет, ниво на кадри с оглед неговата специфика и конкурентоспособост, Всичко това трябва да бъде взето под внимание от регионалния бизнес, който има основата да се интегрира с оглед да покрие голяма част от изпълнението на програмата и да участва в програми от национален характер.

Морски сектор

Бургаска област има една от най-хубавите крайбрежни зони.

Пристанище Бургас, разположено в непосредствена близост до централната част на Бургас е едно от най-големите на Балканския полуостров. Развитието му към туристическо направление чрез изграждане на първия етап от проекта „За Обществен достъп“ или т.н. „Супер Бургас“ с изграждане на Морска гара е изключителна перспектива за морски туризъм, вкл. круизни маршрути. Това отваря и перспективи за развитие на предприемачество с различни измерения, свързано с морски дейности.

Малки пристанища, предоставени в собственост на общините от крайбрежието на Бургаска област ще преобразят картата както на пасажерските превози по море, така и на рибарските пристанища и рибни борси.

Изгражда се рибарско пристанище в Черноморец, Община Созопол.

Предстои изграждане на рибарско пристанище и рибна борса в един от кварталите на Бургас – Сарафово предвижда капацитет от 104 места за плавателни съдове до 8 метра и 6 места за кораби до 20 метра.

Създаването на работни места в морския сектор ще бъде съпроводено с процес на обучение и адаптация на местните хора в различни области на морския бранш – туризъм в неговите различни приложения и различни видове съпътстващи дейности и услуги, рибарство и преработваща промишленост, търговия. Динамиката на развитието по Южното черноморие ще изисква от местните власти, образователни структури и браншови организации добър синхрон за квалификация, преквалификация в съответствие с изискванията на пазара. В подкрепа ще бъде и дейността на Професионална гимназия по морски и океански риболов.

Морските дейности се разпределят между пристанищата и съпътстващи дейности, свързани с шипинг, търговия, логистика, митнически услуги, корабни агенции и др. По-голямата част от тези дружества са контрагенти на пристащата, но друга работят самостоятелно. Преди всичко представляват малки и средни предприятия.

Поради характера на дейността на дружествата, които се занимават с морска проблематика, процентът на намерението за реализиране на партньорствата в чужбина е по-голям. Но очевидно, това е процес, който в бъдеще ще се развива по-сериозно.

Тези дружества оценяват необходимостта от обучение и осигуряват такова за служителите и работниците, което е важен елемент от дейността им. Обучение осъществяват всички анкетирани фирми. От една страна това е поради динамиката на промяната на законодателството, на необходимостта служителите да бъдат на ниво по отношение на бързина и качество на сделките, които осъществяват, от друга страна поради по-високата сложност и контрол над процесите в тази сфера. Всички фирми, участващи в проучването, осъществяват обучение в по-голямата си част непланирано, т.е. когато се появи необходимост. По тази причина се следят резултатите от обучението – чрез анкети /20%/ и по постиженията в работата /80%/. Някои компании следят резултатите от обучението и чрез анкети, и чрез резултатите от работата.

По въпроса за повишаване квалификацията на кадрите, фирмите също имат положително отношение - 100 % осигуряват повишаване на квалификацията. Безспорно там има необходимост от непрекъснато подобряване на капацитета и кмалификацията, поради естеството на работа. В същото време обаче фирмите не разполагат с планове за кариерно развитие. 80% дават категоричен отговор „не намирам за необходимо“, а 20 % отговарят с „не“.

В тези фирми се държи на качествената работа, поради което се налага новопостъпилите работници и служители да бъдат подпомогнати при адаптацията на работното място – отново всички фирми /100%/ подкрепят работниците и служителите си в процесите на адаптация.

Всички фирми /100%/ са готови да обменят опит и да подпомогнат развитието на друга организация в шипинга и предприемачеството.

3. Заключение

На основата на анализ на съществуващи данни, анкетно проучване, интервюта, собствени наблюдения и опит, експертният екип прави следните заключения:

1. Бургаска област се характеризира с относително добри параметри на бизнес средата.
2. Необходима е диверсификация на икономическите сектори, повишаване на технологичното ниво и създаване на инвестиционна среда за по-активно включване на предприемачеството в регионалните политики
3. С относителен успех в Бургаски регион се развиват секторите услуги, в т.ч. туризъм, индустрия, в т. ч. морски дейности и селско стопанство, които благоприятстват развитието на малкия и среден бизнес и развитие на предприемачество.
4. Отрасъл „Туризъм“ бележи ръст в своето развитие и се превръща във водещ, което предпоставя силен предприемачески дух на региона.
5. Бизнесът на Бургаски регион в областта на туризма реализира инвестиции в човешкия ресурс и създава условия за неговото развитие и адаптиране към средата и условията на пазара на труда за повишаване на конкурентоспособността.
6. Туристическият бизнес и бизнесът в морските дейности заявяват интерес към сътрудничество от трансграничен характер и проявават във висока степен нагласа към споделяне на опит, обмен на информация и съвместни дейности с представители на съответните браншове в други страни.
7. Малкият и средният бизнес в областта на туризма и морските дейности са готови за реализиране на предприемачество в съответните области.

Проучването е изработено от "ЕКЛИПС СК" ООД

„Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европеиския социален фонд. **Сдружение с нестопанска цел „Търговско промишлена палата-Бургас„** носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европеиския съюз или **Министерството на труда и социалната политика„**

За контакти: ул. Л. Каравелов 12 Б, 8000 Бургас, п.к. 644,
тел.: 056/812007, 056/810129,
www.bschamber.com

БизнесЮг®

Рекламно-информационно издание

За контакти: ул. "Л. Каравелов", 12Б
8000 гр. Бургас
телефон: 056 / 81 01 29
www.bschamber.com